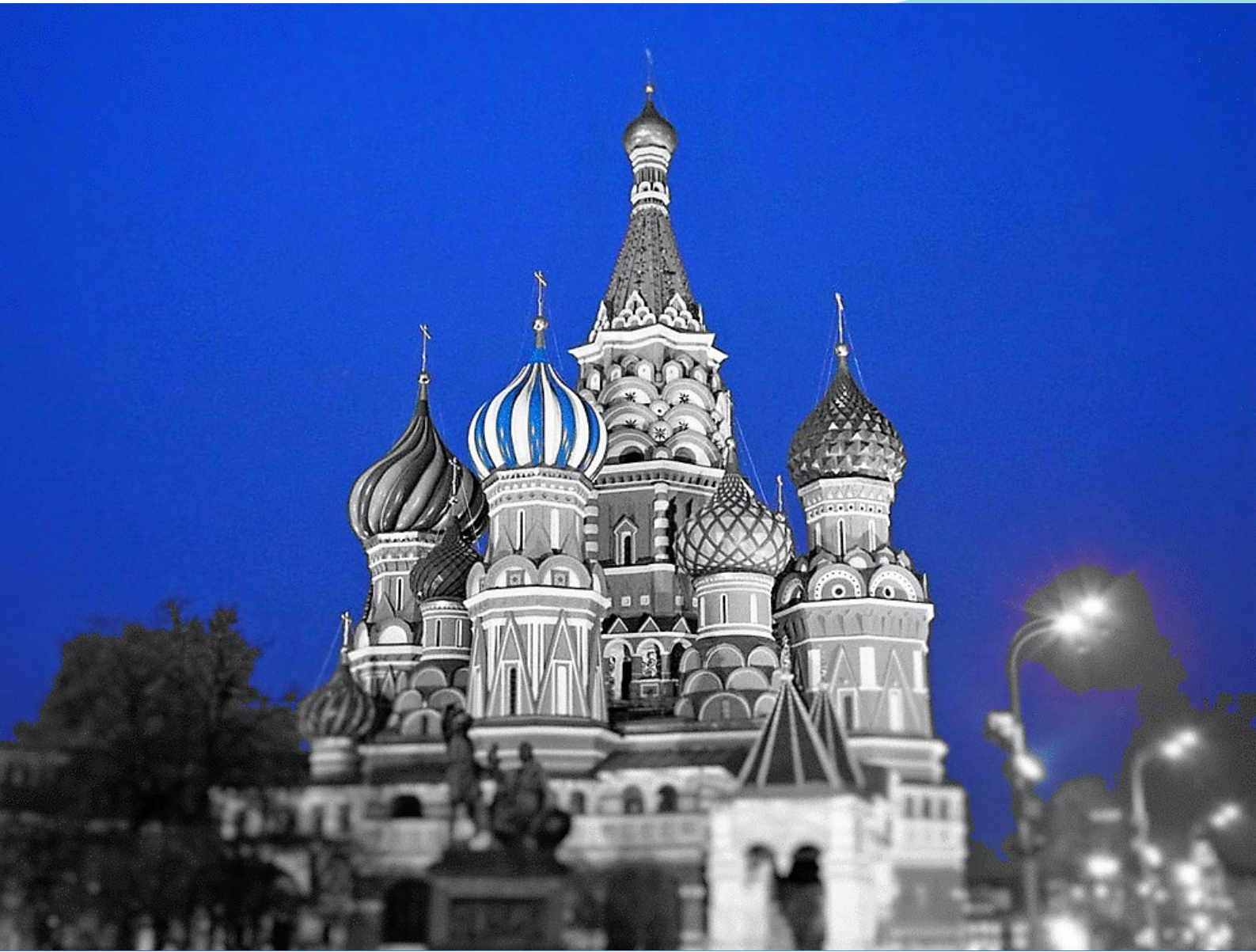

პოლიტიკის დოკუმენტი

22 აგვისტო, 2016

**კრემლის საინფორმაციო ომი
საქართველოს წინააღმდეგ:
პროპაგანდასთან ბრძოლის
სახელმწიფო პოლიტიკის
აუცილებლობა**

შინაარსი

კრემლის
პროპაგანდის
მიზნები და
მახასიათებლები

კრემლის
პროპაგანდის არხები
საქართველოში

კრემლის
პროპაგანდის
შედეგები

სახელმწიფოს
მიდგომა კრემლის
პროპაგანდის
მიმართ

რეკომენდაციები

დოკუმენტის
მოგზადაბაზე
გუშაობდნენ:

ლევან ავალიშვილი
გიორგი ლომთაძე
სანდრო ქევხიშვილი

რეცენზენტი:

ნოდარ ტანგიაშვილი

სარჩევი

რეზიუმე	4
შესავალი	5
კონტექსტი: ინფორმაცია, როგორც იარაღი	5
რაში მდგომარეობს საფრთხე	6
მეთოდოლოგია და შეზღუდვები	7
ტერმინთა განმარტება	7
კრემლის პროპაგანდის მიზნები და მახასიათებლები	8
კრემლის პროპაგანდის ზოგადი მახასიათებლები	8
კრემლის პროპაგანდის მიზნები საქართველოში	9
კრემლის პროპაგანდის აქცენტები საქართველოში	10
კრემლის პროპაგანდის არხები საქართველოში	11
მედია საშუალებები	11
რუსული მედია ქართულ სატელევიზიო სივრცეში	12
არასამთავრობო ორგანიზაციები	12
პოლიტიკური პარტიები	14
სასულიერო პირები	14
კრემლის პროპაგანდის შედეგები	15
შეცვლილი საზოგადოებრივი განწყობები	15
ეთნიკური უმცირესობები - პროპაგანდის მიმართ ყველაზე მონყვლადი ჯგუფი	16
კრემლის პროპაგანდის უარყოფითი შედეგის მაგალითი: საინფორმაციო სივრციდან რეალურ სივრცეში	17
სახელმწიფოს მიდგომა კრემლის პროპაგანდის მიმართ	19
ევრო-ინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციის სტრატეგია	19
სტრატეგიული კომუნიკაციის დეპარტამენტი	20
სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭო	21
სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური	21
დასკვნა	21
რეკომენდაციები	22
ბიბლიოგრაფია	24

შემოკლებების სია

EC	ევროპის კომისია
EI-LAT	ევროპული ინიციატივა - ლიბერალური აკადემია თბილისი
GNCC	საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია
GRASS	საქართველოს რეფორმების ასოციაცია
NATO	ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია
MDF	მედიის განვითარების ფონდი
NDI	ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტი
OPT	რუსეთის პირველი არხი
ა(ა)იპ	არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი
აშშ	ამერიკის შეერთებული შტატები
სუს	საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური

რეზიუმე

რუსეთის ფედერაცია სულ უფრო ეფექტიანად იყენებს პროპაგანდას, როგორც იარაღს სხვადასხვა ქვეყნებში საკუთარი ინტერესების გასატარებლად. ამ მხრივ, არც საქართველოა გამონაკლისი. მართალია, საგარეო პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად კრემლის მიერ პროპაგანდის გამოყენება არ არის ახალი მოვლენა, თუმცა, მისი ხარისხი და მასშტაბები ბოლო წლების გამავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. დასავლური ქვეყნების მსგავსად, რომლებმაც დაიწყეს პროპაგანდის რეალური საფრთხის გაცნობიერება, საქართველოს ხელისუფლებამაც დროულად უნდა აღიაროს ამ მზარდი პრობლემის არსებობა და შეიმუშაოს პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკა.

შესავალი

დოკუმენტი მიმოიხილავს საქართველოში კრემლის პროპაგანდის მახასიათებლებს, ძირითად გზავნილებს და მათ გავლენას ქართულ საზოგადოებაზე, კრემლის პროპაგანდის გამავრცელებლებს ქვეყანაში, პროპაგანდის შედეგებს და ამ პრობლემის მიმართ საქართველოს ხელისუფლების არსებულ მიდგომას.

პოლიტიკის დოკუმენტის მიზანია, წარმოაჩინოს ის რისკები და გამოწვევები რომლებიც თან სდევს კრემლის საინფორმაციო ომს და რომლის წინააღმდეგაც საჭიროა პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება და გატარება.

პოლიტიკის დოკუმენტში მოცემულია რეკომენდაციები, თუ რა ღონისძიებებით შეუძლია საქართველოს ხელისუფლებას, დაუპირისპირდეს კრემლის საინფორმაციო ომს.

კონტექსტი: ინფორმაცია, როგორც იარაღი

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, რუსეთის ფედერაციის გავლენა პოსტ-საბჭოთა ქვეყნების ნაწილზე ეტაპობრივად შესუსტდა. ე.წ. „ფერადი რევოლუციების“ შემდგომ, რუსეთის „ახლო სამეზობლოს“ სამი მნიშვნელოვანი ქვეყანა - უკრაინა, საქართველო და მოლდოვა ევროპული და ჩრდილო-ატლანტიკური სივრცისკენ მიისწრაფვიან.¹ ევროკავშირის და NATO-ს საგარეო პოლიტიკას, რომელიც პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებში დემოკრატიის განმტკიცებისკენ და ევროპის ირგვლივ „მეგობრების რკალის“² შექმნისკენაა მიმართული, კრემლი

აღიქვამს, როგორც საფრთხეს რეგიონში მისი გეოპოლიტიკური ინტერესებისთვის.

პოზიციების გასამყარებლად კრემლი ეწევა ჰიბრიდულ ომს, რაც იმას ნიშნავს, რომ სამხედრო ძალის გარდა, ის აქტიურად იყენებს მის ხელთ არსებულ ეკონომიკურ, ფინანსურ, პოლიტიკურ და საინფორმაციო ბერკეტებს, როგორც იარაღს, მისი გეოპოლიტიკური მიზნების მისაღწევად. ამ ბერკეტებს შორის, უკანასკნელი წლების განმავლობაში, კრემლი სულ უფრო ეფექტიანად იყენებს საინფორმაციო ომსა და პროპაგანდას.³

საინფორმაციო ომის მნიშვნელობა რუსეთის ფედერაციის ხელისუფლების უმაღლეს დონეზე აღიარებული:

1. 2013 წლის 27 თებერვალს, გაზეთ „Военно-промышленный курьер“-ში გამოქვეყნდა რუსეთის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსის ვალერი გერასიმოვის სტატია, რომელშიც საუბარია კრემლის გეოპოლიტიკური მიზნების მიღწევის საშუალებებზე. „გერასიმოვის დოქტრინად“ წოდებული სტატიის თანახმად, თანამედროვე ომში წამყვანი ადგილი საინფორმაციო და ფსიქოლოგიურ ომს უკავია.⁴

2. საინფორმაციო ომის ცნებას ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი უკავია რუსეთის ფედერაციის სამხედრო დოქტრინაშიც, რომლის მიხედვით, კრემლი საინფორმაციო ომის პრინციპებს მიმართავს, როდესაც საკუთარი ინტერესების გატარებას ცდილობს რომელიმე სახელმწიფოს მიმართ.⁵

კრემლის მიერ საინფორმაციო ომის წარმოება ახალი მოვლენა არაა და ემყარება ცივი ომის პერიოდში საბჭოთა კავშირში შემუშავებულ მეთოდებს და გამოცდილებას. თუმცა, საბჭოთა პროპაგანდისგან განსხვავებით, კრემლის

¹ M. Laruelle, “The Russian World: Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination”, *Center of Global Interests*, May 2015.

² R. Prodi, „A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability”, *European Commission (EC)*, Speech /02/619, 5-6 December 2002.

³ E. Lucas & P. Pomeranzen, “Winning the Information war: Techniques and Counter-Strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern

Europe”, *Center for European Policy Analysis (CEPA)*, August 2016, გვ. 1.

⁴ А. Герасимов, *Военно-промышленный курьер*, № 8 (476), 27 февраля – 5 марта 2013, გვ. 2, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf.

⁵ E. Lucas & P. Pomeranzen, *op. cit.*, გვ. 5.

თანამედროვე საინფორმაციო ოპერაციებს აქამდე არნახული მასშტაბი და თანამედროვე ტექნოლოგიების აქტიური გამოყენება ახასიათებს.⁶

კრემლს გააჩნია პროპაგანდის გავრცელების ფართო ქსელი, რომელშიც მონაწილეობენ რუსული და სამიზნე ქვეყნებში არსებული პოლიტიკოსები, კვლევითი ინსტიტუტები, ჟურნალისტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ბიზნეს ჯგუფები და საზოგადოებრივი ჯგუფები.⁷

ანგარდა ამისა, მრავალფეროვანია პროპაგანდის გავრცელების საშუალებებიც (ტელევიზია, რადიო, ბეჭდური მედია, ინტერნეტ გამოცემები, სოციალური ქსელები). განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი გავრცელების ახლებური გზები (იხ. ქვემოთ).

დასავლური სახელმწიფოები ნელ-ნელა აცნობიერებენ საინფორმაციო ომის საფრთხეს და ცდილობენ სათანადო რეაგირება მოახდინონ მათ წინააღმდეგ მიმართულ, მასშტაბურ საინფორმაციო ოპერაციებზე. საინფორმაციო ომის რეალობა და საფრთხეები განსაკუთრებით თვალსაჩინო გახდა 2014 წელს, როდესაც რუსეთის ფედერაცია უკრაინის ტერიტორიაზე ღია და ფარული სამხედრო მოქმედებების გარდა, მასშტაბურ საინფორმაციო ოპერაციებს ახორციელებდა.⁸

პროპაგანდა, რუსეთის ფედერაციისთვის საინფორმაციო ომის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია.⁹ საქართველოში კრემლის პროპაგანდის გააქტიურება დაიწყო 2013 წლიდან, როდესაც რამდენიმე ინტერნეტ-ტელევიზიამ, ბეჭდურმა გამოცემამ, ვებ-გვერდმა, არასამთავრობო ორგანიზაციამ და პოლიტიკურმა ჯგუფმა დაიწყო ანტი-დასავლური გზავნილებს მასიური გავრცელება.

რაში მდგომარეობს საფრთხე

ბოლო წლებში გაზრდილი მასშტაბის გათვალისწინებით, კრემლის საინფორმაციო ომი თვისობრივად ახალ პრობლემად უნდა ჩაითვალოს, რომელიც ასევე ახალ გადაჭრის გზებს საჭიროებს. ამ დასკვნამდე უკვე მივიდნენ კრემლის პროპაგანდის მთავარი სამიზნე ქვეყნები და ინსტიტუტები, რომლებიც ბოლო წლების განმავლობაში აქტიურად მუშაობენ პროპაგანდასთან დაპირისპირების სტრატეგიებზე.

საქართველომ - ქვეყანამ, რომელიც განსაკუთრებით დაუცველია რუსეთის საინფორმაციო ზემოქმედების მიმართ - არ უნდა დააყოვნოს ამ მზარდი, სერიოზული საფრთხის აღიარება და უნდა შეიმუშაოს პროპაგანდასთან ბრძოლის შესაბამისი სტრატეგია.

თუ საქართველოს მთავრობა ვერ შეძლებს კრემლის პროპაგანდისთვის წინააღმდეგობის გაწევას:

1. შესუსტდება ევროპული და ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციის მიმართ საქართველოს მოსახლეობის მხარდაჭერა და გაიზრდება რუსეთთან დაახლოების მხარდამჭერთა რიცხვი, რითიც საფრთხე შეექმნება ქვეყნის ევრო-ატლანტიკურ კურსს და უსაფრთხოებას.
2. გარეშე მტრულ ძალას მიეცემა საშუალება, მოახდინოს გავლენა ქვეყნის პოლიტიკურ დღის წესრიგზე, რითიც საფრთხე შეექმნება საქართველოს სუვერენიტეტს.
3. დებინფორმაციული კამპანიის შედეგად საქართველოს ამომრჩეველთა შორის გაიზრდება გაურკვევლობისა და დისონანსის დონე, რაც ხელს შეუშლის ამომრჩეველს, მიიღოს ფაქტებზე და

⁶ E. Lucas & P. Pomeranzen, *op. cit.*, გვ. 10.

⁷ V. Vojtíšková *et. al.*, „The Bear in Sheep’s Clothing: Russia’s Government-Funded Organisations in the EU“, *Wilfred Martens Centre for European Studies (Martens Centre)*, July 2016, გვ. 11.

⁸ O. Lutsevych, „Agents of the Russian World: Proxy Groups in the Contested Neighbourhood“, *Chatam House*, April 2016, გვ. 3.

⁹ M. Laurelle, *op. cit.*, გვ. 18.

არა ემოციებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილება. ამით, გარეშე ძალა შეასუსტებს ქართულ დემოკრატიას და გავლენას მოახდენს არჩევნების შედეგებზე. ამასთან, შემცირდება ხელისუფლებისა და პოლიტიკური ინსტიტუტების მიმართ მოსახლობის ნდობა, შემცირდება მათი ლეგიტიმაცია.

4. საზოგადოებაში გაძლიერდება ქსენოფობია და გაღვივდება ეთნიკური და რელიგიური შუღლი, შესუსტდება სამოქალაქო ერთიანობა და გართულდება ეთნიკური უმცირესობების პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ინტეგრაცია.

კრემლის საინფორმაციო ომი, მისი მასშტაბებიდან გამომდინარე, ისეთი დონის პრობლემაა, რომ მხოლოდ სახელმწიფოს აქვს საკმარისი ბერკეტი და რესურსი, გაუწიოს მას ეფექტური წინააღმდეგობა.

პოლიტიკის დოკუმენტის ბოლო ნაწილში მოცემულია კონკრეტული რეკომენდაციები, თუ რა მეთოდებით და საშუალებებით შეუძლია საქართველოს ხელისუფლებას დაუპირისპირდეს კრემლის საინფორმაციო ომს.

მეთოდოლოგია და შეზღუდვები

პოლიტიკის დოკუმენტში მოყვანილი ფაქტები, მოსაზრებები და მსჯელობა ეფუძნება კრემლის პროპაგანდის შესახებ სხვადასხვა საერთაშორისო და ადგილობრივი ორგანიზაციების, ასევე, კვლევითი ინსტიტუტების ნაშრომებისა და სტატიების ანალიზს. ამასთანავე, გამოყენებულია საჭაროდ ხელმისაწვდომი ოფიციალური დოკუმენტები, რაოდენობრივი კვლევები და საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვები.

დოკუმენტს შემდეგი შეზღუდვები აქვს:

1. იმის დანამდვილებით მტკიცება, რომ კონკრეტული საინფორმაციო გზავნილი პროპაგანდის პროდუქტია, დიდ სირთულეებთანაა დაკავშირებული. შეუძლებელია ასევე პროპაგანდის რაოდენობრივად გაზომვაც. ამის გამო, ავტორები პროპაგანდის პირდაპირ ან ირიბ გამოვლინებად მიიჩნევენ იმ გზავნილებს, რომლის შინაარსიც ემთხვევა კრემლის იდეოლოგიას.
2. ადამიანი ან ადამიანთა ჯგუფი პროპაგანდის გამავრცელებელი შეიძლება იყოს პირდაპირ ან ირიბად. კრემლთან ფინანსური კავშირების გამოვლენის გარეშე შეუძლებელია პროპაგანდის გამავრცელებლის რეალური მოტივების დადგენა. შესაბამისად, უმეტეს შემთხვევაში, რთულია იმის დანამდვილებით თქმა, არის თუ არა ორგანიზაცია ან პირი კრემლის პროპაგანდის პირდაპირი გამავრცელებელი.
3. ასევე, რთულია პროპაგანდის პირდაპირი შედეგების ჩვენება, რადგან შეუძლებელია აბსოლუტური სიზუსტით იმის დადგენა, თუ რამდენ მოქალაქეზე ან რა ხარისხით იმოქმედა პროპაგანდის გზავნილებმა. თუმცა, გარკვეული დასკვნების გაკეთება მაინც არის შესაძლებელი საზოგადოებრივი განწყობების ცვალებადობასა და პროპაგანდის გავრცელების ინტენსიურობაზე დაკვირვებით.

ტერმინთა განმარტება

კვლევის მიზნებისთვის, აუცილებელია, გავმიჯნოთ ერთმანეთისგან საინფორმაციო ომისა და პროპაგანდის ცნებები.

საინფორმაციო ომი

დასავლეთში და რუსეთში განსხვავებული მიდგომები არსებობს ტერმინ საინფორმაციო ომთან დაკავშირებით. ამერიკული კონცეფციით საინფორმაციო ომი აერთიანებს ელექტრონულ, კიბერ და ფსიქოლოგიურ ოპერაციებს ერთ საბრძოლო მექანიზმში. საინფორმაციო

ომის მიზანია, ინფორმაციული წყაროების კონტროლით ან მათზე გავლენის მოხდენით, მონინააღმდეგის დემორალიზება და დათრგუნვა.¹⁰

საინფორმაციო ომის ცნებას ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი უკავია რუსეთის ფედერაციის სამხედრო დოქტრინაში, რომლის განახლებული ვერსია დამტკიცდა 2014 წლის დეკემბერში. დოკუმენტის თანახმად, თანამედროვე ომის მახასიათებლებს შორის შეგვიძლია გამოვყოთ -

*„სამხედრო ძალის, პოლიტიკური, ეკონომიკური, საინფორმაციო და სხვა არასამხედრო ზომების ინტეგრირებული გამოყენება.“*¹¹

ამ ორ მიდგომას შორის განსხვავება ისაა, რომ, თუ ამერიკის შეერთებულ შტატებში (აშშ) საინფორმაციო ომის მეთოდების გამოყენება განსაზღვრულია უშუალოდ სამხედრო ოპერაციების მიმდინარეობისას, რუსული მიდგომა გულისხმობს საინფორმაციო ოპერაციების წარმოებას მშვიდობიანობის პერიოდში, სხვა ღონისძიებების (პოლიტიკური ზენოლა, ეკონომიკური ბერკეტები) გატარების პარალელურად.

პროპაგანდა

პროპაგანდა საინფორმაციო ომის შემადგენელი ნაწილია. თავისი არსით, პროპაგანდა არაა უარყოფითი მოვლენა. ეს ტერმინი გულისხმობს საზოგადოებაზე ზეგავლენის მოხდენას ან საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას გარკვეული საკითხის, პიროვნების ან ჯგუფის მიმართ, რომელიც შეიძლება იყოს დადებითიც და უარყოფითიც.¹² პროპაგანდის ერთ-ერთი ცნობილი მკვლევარის, ედვარდ ბერნეისის თანახმად, პროპაგანდა არის:

*„მოვლენათა მართვის თანმიმდევრული მცდელობა, რომელიც საქმიანობის/წამოწყების, იდეის ან ჯგუფის მიმართ საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაზე ახდენს გავლენას.“*¹³

პროპაგანდა ნეგატიურია, თუ ის ხელს უწყობს ძალადობას, ქსენოფობიას, რასიზმს, მოუწოდებს ომისკენ ან აღვივებს კონფლიქტს. ამასთანავე, უარყოფითად შეიძლება ჩაითვალოს პროპაგანდა, რომელიც ცრუ და ყალბ ინფორმაციაზე დაყრდნობით ცდილობს საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას. პოლიტიკის დოკუმენტში ზუსტად ამ კონტექსტში განიხილება კრემლის პროპაგანდა საქართველოში.

კრემლის პროპაგანდის მიზნები და მახასიათებლები

კრემლის პროპაგანდის ზოგადი მახასიათებლები

კრემლის პროპაგანდა უკვე რამდენიმე წელია სხვადასხვა საერთაშორისო კვლევითი ორგანიზაციის შესწავლის საგანი გახდა.¹⁴ მკვლევართა მიზანი პროპაგანდის ძირითადი მახასიათებლების დადგენა და მასთან ეფექტიანი ბრძოლის მექანიზმების შემუშავებაა.

კვლევებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია გამოვყოთ რამდენიმე უნივერსალური მახასიათებელი, რომელიც საერთოა კრემლის პროპაგანდისთვის, განურჩევლად სამიზნე ქვეყნისა:

¹⁰ I. R. Porche et al., “Redefining Information Warfare Boundaries for an Army in a Wireless World”, Santa Monica, CA: RAND Corporation; 2013, გვ. 15.

¹¹ „რუსეთის ფედერაციის სამხედრო დოქტრინა“, რუსეთის ფედერაციის უშიშროების საბჭო, 19 დეკემბერი 2014.

¹² „Propaganda and Freedom of Media”, Organization of Security and Cooperation in Europe (OSCE), non-paper of the OSCE Office of the Representative on Freedom of Media, Vienna, 2015, გვ. 31.

¹³ E. Bernays, “Propaganda”, New York: Liveright, 1928, გვ. 25.

¹⁴ კრემლის პროპაგანდის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად იხილეთ - E. Lucas & B. Nimmo, “Information Warfare: What It Is and How to Win It?”, CEPA, CEPA Infowar Paper No. 1, November 2015 <http://cepa.org/sites/default/files/Infowar%20Report.pdf>. და C. Paul & M. Matthews, “The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model Why It Might Work and Options to Counter It”, RAND Corporation, 2016, <http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>.

- **მოცულობა და გავრცელების მრავალარხიანი ქსელი** - კრემლის პროპაგანდა იქმნება სხვადასხვა ფორმატში (ტექსტი, აუდიო, ვიდეო, ფოტო მასალა). მისი გავრცელება ხდება განსხვავებული არხებით - ინტერნეტი, სოციალური მედია, რადიო, ტელევიზია, ბექდური მედია, საზოგადოების წარმომადგენლებთან პირდაპირი შეხვედრებით და კომუნიკაციით;
- **ობიექტური რეალობის უგულვებელყოფა** - კრემლის პროპაგანდა დაფუძნებულია შეთხზულ ამბებზე, რეალური ფაქტების დამახინჯებაზე ან კრემლისეულ ინტერპრეტაციაზე, რაც გულისხმობს ამბის ან სიახლის კონტექსტიდან ამოღებას და კრემლისთვის სასურველი კუთხით გაშუქებას;
- **სიხშირე, უწყვეტობა და განმეორებადობა** - კრემლის პროპაგანდა იქმნება სწრაფად და უწყვეტად. ხშირ შემთხვევაში, ხდება ძველი დეზინფორმაციის ხელახლა გავრცელება და ტირაჟირება, რათა კრემლისთვის სასურველი გზავნილის აქტუალობამ არ იკლოს;
- **პროპაგანდის ობიექტის დაბნევა** - კრემლის პროპაგანდის მთავარი გათვლა არა ტყუილის სიმართლედ წარმოჩენაა, არამედ ფაქტების დამახინჯებით მაყურებლის/მკითხველის დაბნევაა, რათა მან ურთიერთსაპირისპირო ინფორმაციის მიღებით ვეღარ შეძლოს რეალური სურათის დანახვა;
- **კრიტიკის უარყოფა** - კრემლის პროპაგანდა უგულვებელყოფს რუსეთის ფედერაციის ქმედებების ყველანაირ კრიტიკას და წარმოაჩენს მას, როგორც შეთხზულ ტყუილს, რომელიც დასავლეთის ორმაგი სტანდარტებიდან გამომდინარეობს.

უნივერსალური მახასიათებლების გარდა, კრემლის პროპაგანდისტები თემატური მიმართულებების განსაზღვრისას სამიზნე ქვეყნის სპეციფიკას ითვალისწინებენ.¹⁵ შესაბამისად, სხვადასხვა ქვეყნის წინააღმდეგ მიმართული საინფორმაციო ოპერაციები შინაარსობრივად შეიძლება განსხვავდებოდეს.

კრემლის პროპაგანდის მიზნები საქართველოში

კრემლის პროპაგანდას საქართველოში რამდენიმე მიზანი აქვს. ესენია:

1. საქართველოს მოსახლეობაში ანტიდასავლური განწყობების გაღვივება. დასავლური ინსტიტუტების (როგორცაა ევროკავშირი და NATO) და სახელმწიფოების დისკრედიტაციით, კრემლი ცდილობს ამ ინსტიტუტებთან თუ სახელმწიფოებთან გაიგივებული ღირებულებების - დემოკრატია, კანონის უზენაესობა, ადამიანის უფლებები და ა.შ. - დაკნინებას;
2. საქართველოს ევროპული და ევრო-ატლანტიკური სტრუქტურებისკენ სწრაფვის შეფერხება;
3. რუსეთის, ასევე კრემლის მიერ მხარდაჭერილი გლობალური პოლიტიკის პოპულარობის გაზრდა;
4. შეთქმულების თეორიების, ნახევარსიმართლებების და ცრუ ინფორმაციის გავრცელებით საზოგადოებაში გაურკვევლობის, შიშის და სიძულვილის დანერგვა.

¹⁵E.Lucas & B. Nimmo, "Information Warfare: What Is It and How to Win It?", *CEPA*, CEPA Infowar PaperNo. 1, November 2015, გვ. 6.

კრემლის პროპაგანდის აქცენტები საქართველოში

საქართველოში კრემლის გზავნილების ძირითადი თემატური მიმართულებებია:¹⁶

- **ევროპულ და ევრო-ატლანტიკურ სტრუქტურებში საქართველოს ინტეგრაციის დისკრედიტაცია - ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესის და მიღწევების უარყოფით კონტექსტში წარმოჩენა.** NATO-ს შესახებ მცდარი ინფორმაციის გავრცელება და საქართველოს NATO-სთან დაახლოების პროცესის უპერსპექტივობისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისათვის ამ პროცესის საფრთხის შემცველად წარმოჩენა;
- **დასავლური ღირებულებების დაკნინება - მათი წარმოჩენა, როგორც შეუთავსებელი ქართულ კულტურასთან და ტრადიციებთან.** ამ მხრივ, განსაკუთრებით თვალსაჩინოა რუსული პროპაგანდის ჰომოფობიური ხასიათი. ამასთანავე, ხდება საქართველოსა და რუსეთის საერთო ისტორიული თუ კულტურული მახასიათებლების (მაგალითად, მართლმადიდებლური ქრისტიანობის) წინ წამოწევა და მათი დასავლური ღირებულებების საპირწონედ წარმოჩენა;
- **საქართველოს სტრატეგიული პარტნიორების მიმართ ნეგატიური განწყობების გაღვივება - განსაკუთრებით თვალშისაცემია ანტიამერიკული და ანტი-თურქული გზავნილების გავრცელება.** კრემლის პროპაგანდისტების მიერ აშშ გამოცხადებულია, როგორც გლობალური დესტაბილიზაციის წყარო, რომელიც საქართველოს განიხილავს

არა როგორც სტრატეგიულ პარტნიორს, არამედ როგორც საშუალებას საკუთარი გეოპოლიტიკური ინტერესების გატარებისთვის. თურქეთის რესპუბლიკა წარმოჩენილია ძირძველი ქართული მიწების მიმტაცებლად და საფრთხედ. კრემლის „მესიჯ-ბოქსში“ NATO-ს წევრ თურქეთზე, როგორც ოკუპანტ სახელმწიფოზე აპელირება, აძლიერებს რუსეთის „ანალოგიური“ ქმედებების „ლეგიტიმურობის“ იდეას.

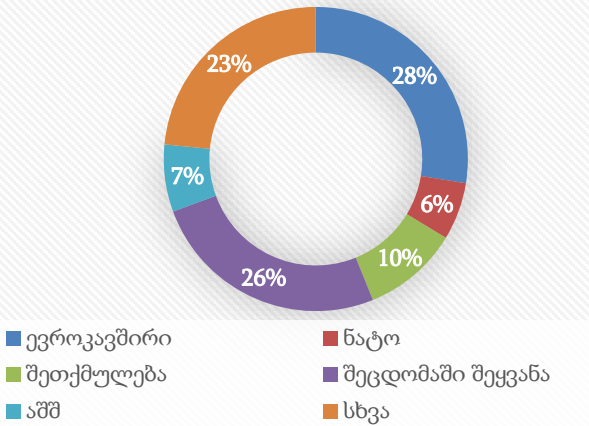
- **შეთქმულების თეორიების გავრცელება - ასევე არის კრემლის პროპაგანდის ერთ-ერთი ძირითადი თემატური მიმართულება საქართველოში.** ესაა შეთხზულ ჰიპოთეზათა ერთობლიობა, რომელიც რიგ მოვლენებს წარმოაჩენს, როგორც დასავლური სახელმწიფოების ან ინსტიტუტების შეთქმულების დამანგრეველ და საფრთხის შემცველ შედეგს. მაგალითად, შეგვიძლია მოვიყვანოთ თეორია, რომლის თანახმად აშშ იყენებს რიჩარდ ლუგარის სახ. საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის კვლევით ცენტრს (ლუგარის ცენტრი) ბიოლოგიური იარაღის შესაქმნელად;

თემატური მიმართულებების მიხედვით იქმნება „მითები“, რომლის საშუალებითაც ხდება პროპაგანდის გზავნილების შეფუთვა. 2014 წლიდან, ქართულ მედიაში გამოაშკარავებულია ანტიდასავლური ხასიათის 98 მითი (იხ. სურათი #1).

¹⁶ კვლევაში თემატური მიმართულებებისა და მითების განსაზღვრისთვის, ისევე როგორც სურათი #1-სთვის გამოყენებულია ერთ-ერთი ქართული არასამთავრობო ორგანიზაციის, „მედის განვითარების ფონდის“ (MDF) პროექტის, „მითების დეტექტორის“ მიერ გამოაშკარავებული მცდარი

ინფორმაციები 2014 წლის 15 ივლისიდან 2016 წლის 25 ივლისამდე. სრული ინფორმაციისთვის იხილეთ „მითების დეტექტორის“ ვებგვერდი - http://eurocommunicator.ge/geo/myth_detector.

მითების თემატური მიმართულებები

მითების ყველაზე დიდი ნაწილი (28%) ევროკავშირს ეხება. ეს მაჩვენებელი, სავარაუდოდ, განპირობებულია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის რიგი წარმატებული თანამშრომლობის პროექტების (ასოცირების შეთანხმების ხელმოწერა, ვიზა-ლიბერალიზაციის სამოქმედო გეგმის იმპლემენტაცია) აქტუალობით.

მეტიც, ევროკავშირის შესახებ მითების უმეტესობა ეხება სწორედ იმ მიმართულებებს (მაგალითად, ვაჭრობა ევროკავშირთან ან უვიზო მიმოსვლის სარგებელი), რომლებშიც უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართველომ ყველაზე ხელშესახებ წინსვლას მიაღწია (ასოცირების ხელშეკრულება, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცე, ისევე როგორც ვიზა ლიბერალიზაციის სამომავლო პერსპექტივა).

მედია საშუალებები

საქართველოში კრემლის პროპაგანდის ძირითადი საყრდენი მედია საშუალებებია. მინიმუმ ერთი ტელევიზია, რამდენიმე ინტერნეტ-ტელევიზია, ბეჭდური გამოცემა და ვებ-გვერდი გამოირჩევა ანტი-დასავლური „მესიჯ-ბოქსით“ და ინფორმაციის გავრცელებისას ძირითადად ეყრდნობა რუსულ წყაროებს.¹⁷ თვალშისაცემია რუსული პროპაგანდის გამავრცელებლების მიერ სოციალური ქსელების აქტიური გამოყენებაც, როდესაც ხდება დეზინფორმაციის ან ანტიდასავლური ნარატივის შემცველი ინტერნეტ-მასალების ვირუსული გავრცელება.¹⁸

საქართველოში რუსული მედია საშუალებებიდან ქართულ ენაზე მხოლოდ „სპუტნიკი-საქართველო“ ფუნქციონირებს. თავად „სპუტნიკი“ (Sputnik) კრემლის პროპაგანდის ერთ-ერთი მულტიმედიაური პროექტია, რომელიც გლობალურ მასშტაბზე 2014 წლიდან გავიდა.¹⁹ საქართველოში „სპუტნიკმა“ რადიო მაუწყებლობის დაწყება 2014 წლის ნოემბერში, „რ-რადიოს“ კუთვნილ FM 101.4 სიხშირეზე, უკანონოდ სცადა. მაუწყებლობის დაწყებიდან მალევე, საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ (GNCC) „რ-რადიოზე“ სანქციები დააწესა და დააჭარიმა.²⁰ ამ შემთხვევის შემდეგ, „სპუტნიკი-საქართველო“ მხოლოდ ონლაინ პლატფორმით სარგებლობს.

საყურადღებო იყო ასევე ქართულ ტელევიზორებში რუსეთის პირველი არხის

¹⁷ თ. კინწურაშვილი, „ანტიდასავლური პროპაგანდა: მედია მონიტორინგის ანგარიში 2014-2015“, MDF, თბილისი 2015, გვ. 19.

¹⁸ კრემლის პროპაგანდის გამავრცელებლებზე დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად შეგიძლიათ იხილოთ: თ. კინწურაშვილი, „ანტიდასავლური პროპაგანდა: მედია მონიტორინგის ანგარიში 2014-2015“, MDF, თბილისი, 2015 და ნ. ძველიშვილი & თ.

კუპრეიშვილი, „რუსული გავლენა ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და მედიაზე“, www.damoukidebloba.com, თბილისი, 2016 წ.

¹⁹ E. Lucas & B. Nimmo, *op. cit.*, გვ. 4.

²⁰ „სპუტნიკი-საქართველო“, MDF, ნანახია 13 ივნისი 2016, <http://mediameter.ge/ge/media-profiles/sputniki-sakartvelo>

(OPT) მაუწყებლობის მცდელობა, რომელიც ვერ შედგა.

2015 წლის 26 ნოემბერს, GNCC-მა, რომლის ფუნქციებში შედის საქართველოში მაუწყებლობის რეგულაცია, ქართულ შპს „რ.ბ.ჯ“-ს, რომელიც ქვეყნის ტერიტორიაზე OPT-ს რეტრანსლირებას ახდენდა, რეგულაციის წესების დარღვევისათვის მაუწყებლობა აუკრძალა და 2,500 ლარით დააჯარიმა.²¹ მანამდე კი, 2015 წლის ივნისში, ამავე კომპანიას, OPT-ის გადაცემების რუსულ ენაზე გაშვებისათვის კომისიამ გაფრთხილება მისცა და დარღვევის დაუყოვნებლივ აღმოფხვრა დაავალა.²²

მიღებული გაფრთხილების შემდეგ შპს „რ.ბ.ჯ“-მა ქართულ ენაზე ნათარგმნი OPT-ის გასართობი გადაცემების გაშვება დაიწყო OPT-ის ლოგოთი „სტერეო +“-ის ეთერში.²³

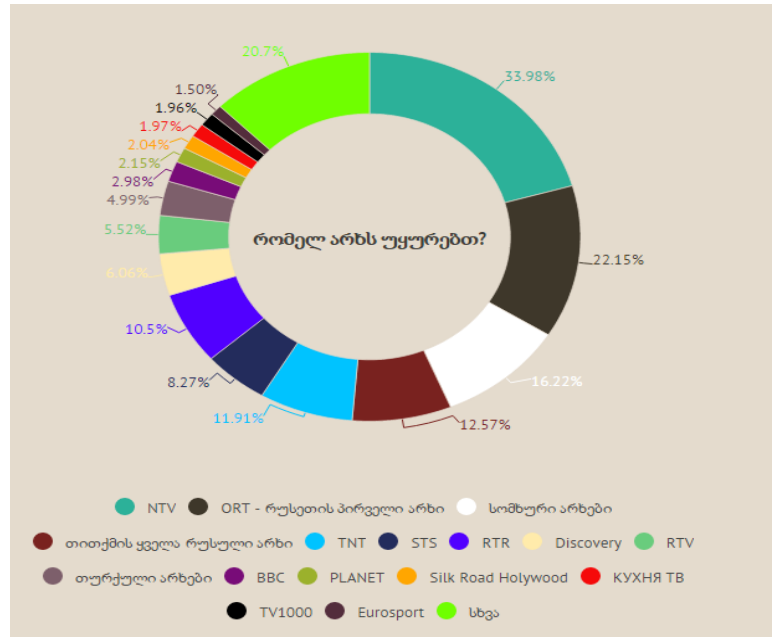
რუსული მედია ქართულ სატელევიზიო სივრცეში

საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვები აჩვენებს, რომ საქართველოში ინფორმაციის მიღების ძირითადი წყარო ტელევიზიაა. ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) 2016 წლის გამოკითხვის მიხედვით, საქართველოს მოსახლეობის 77% პოლიტიკისა და მიმდინარე მოვლენების შესახებ ინფორმაციის მიღების პირველ წყაროდ ტელევიზიას ასახელებს.²⁴

გამოკითხვები ასევე აჩვენებს, რომ ქართველი ტელემაყურებლების თითქმის ნახევარი (47%) ქართული არხების გარდა უცხოურ არხებსაც უყურებს.²⁵ ყველაზე პოპულარული უცხოური არხები კი რუსული

არხებია (HTB, ORT და RTR) (იხ. სურათი #2).²⁶

სურათი #2 - უცხოური არხების პოპულარობა საქართველოში

წყარო: დ. ქოქოშვილი, „რუსული არხების პოპულარობა და მისია საქართველოში“, *netgazeti.ge*, 29 მარტი 2016

თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ, NDI-ის 2016 წლის ივნისის კვლევის მიხედვით, საქართველოს ტელემაყურებელთა 23% პოლიტიკური და მიმდინარე მოვლენების შესახებ ინფორმაციას იღებს უცხოური არხებიდან,²⁷ რომელთა უმეტესობა რუსულია, გამოდის, რომ პოტენციურად კრემლის პროპაგანდას, შეუძლია ზეგავლენა მოახდინოს საქართველოს ტელემაყურებელთა მეხუთედზე.

არასამთავრობო ორგანიზაციები

საქართველოში კრემლის პროპაგანდის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საყრდენია ბოლო დროს მომრავლებული პრო-რუსული არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი, რომელთა შორის განსაკუთრებით ორი ორგანიზაციის გამოყოფა შეიძლება -

²¹ „შპს „რ.ბ.ჯ“-სთვის ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე“, *საქართველოს კომუნუკაციების ეროვნული კომისია*, გადაწყვეტილება N734/18, 16 დეკემბერი 2015.

²² *Ibid.*

²³ „რუსეთის ხისტი და რბილი ძალის საფრთხეები საქართველოში“, *ევროპული ინიციატივა – ლიბერალური აკადემია თბილისი (EI-LAT)*, თბილისი, იანვარი 2016, გვ.16.

²⁴ „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: ივნისი 2016“, *ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტი (NDI)*, ივნისი 2016, გვ. 70.

²⁵ დ. ქოქოშვილი, „რუსული არხების პოპულარობა და მისია საქართველოში“, *netgazeti.ge*, 29 მარტი 2016, წაწახია 14 ივნისი 2016, <http://netgazeti.ge/life/104681/>.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ NDI, „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: ივნისი 2016“, *Op. cit.*, გვ. 75.

„ევრაზიის ინსტიტუტი“ და „ევრაზიული არჩევანი“. ეს ორგანიზაციები გამოირჩევიან ანტიდასავლური რიტორიკით და იმით, რომ ანალიტიკური ნაშრომების თუ სტატიების გამოქვეყნებისას ეფუძნებიან რუსულ წყაროებს.

საჯარო რეესტრის მონაცემების მიხედვით, პრო-რუსული არასამთავრობო ორგანიზაციების დამფუძნებელთა და ხელმძღვანელებს სიაში, ხშირად, ერთი და იგივე პირები მეორდებიან. ორგანიზაციებს შორის კავშირი მათ ვებ-გვერდებზეც არის მითითებული. გარდა ამისა, პრო-რუსული არასამთავრობო ორგანიზაციების ამ ქსელს ასევე აქვს კავშირები ანტი-დასავლური რიტორიკით გამორჩეულ ზოგიერთ საინფორმაციო საშუალებასთან.

- არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის (ა(ა)იპ) „ევრაზიის ინსტიტუტის“ 5 წლის მოღვაწეობის შუალედური ანგარიშის მიხედვით, ორგანიზაციამ დააფუძნა ა(ა)იპ „ახალგაზრდა პოლიტოლოგთა კლუბი“ და „სახალხო მოძრაობა ქართულ-რუსული დიალოგისა და თანამშრომლობისთვის“²⁸;
- „ევრაზიის ინსტიტუტის“ დამფუძნებელი გულბაათ რცხილაძე, ნანა დევდარიანთან ერთად არის ა(ა)იპ „კავკასიური თანამშრომლობის“ დამფუძნებელი. ნანა დევდარიანის მიერ დაფუძნებულია ა(ა)იპ „გლობალური კვლევების ცენტრი“ და ა(ა)იპ „სახალხო მართლმადიდებლური მოძრაობა“;
- ნანა დევდარიანის გარდა, „სახალხო მართლმადიდებლური მოძრაობის“ თანადამფუძნებელია მედია ჰოლდინგ „ჯორჯიან ტაიმის“ მფლობელი მალხაზ გულაშვილი;

- ა(ა)იპ „ევრაზიულ არჩევანს“ არჩილ ჭყოიძე ხელმძღვანელობს. ის ასევე არის ა(ა)იპ „ერეკლე მეორის საზოგადოების“ გამგეობის წევრი. „ევრაზიულ არჩევანს“ აქვს საკუთარი ინტერნეტ ტელევიზიაც - „პატრიოტი TV“.²⁹

ჩამოთვლილი ორგანიზაციები გამოირჩევიან ანტი-დასავლური და პრო-რუსული რიტორიკით.

არც-ერთ პრორუსულ არასამთავრობო ორგანიზაციას ვებ-გვერდზე არ აქვს მითითებული დაფინანსების წყარო. მართალია, საქართველოში ა(ა)იპ-ებს არ ევალუბათ დაფინანსების წყაროების გასაჯაროება, დაფინანსების ასეთი სრული გაუმჭვირვალობა მაინც აჩენს კითხვებს ამ ორგანიზაციების საქმიანობის მოტივებზე და კრემლის მიერ მათი დაფინანსების შესაძლებლობაზე.

ექვებს ამყარებს ის გარემოებაც, რომ რამდენიმე წამყვან რუსულ ფონდს ზემოთ ჩამოთვლილი ორგანიზაციები პარტნიორების სიაში ჰყავთ ნახსენები. მაგალითად, ევრაზიული კავშირის ერთ-ერთი იდეოლოგის ალექსანდრ დუგინის ორგანიზაციის „საერთაშორისო ევრაზიული მოძრაობის“ ვებ-გვერდზე მოყვანილი ინფორმაციის თანახმად, საქართველოში მისი პარტნიორი „ევრაზიული არჩევანია“.

ქართული არასამთავრობო კვლევითი ორგანიზაციის, ევროპული ინიციატივა - ლიბერალური აკადემია თბილისი (EI-LAT), 2016 წლის პოლიტიკის დოკუმენტში - „*რუსეთის ხისტი და რბილი ძალის საფრთხეები საქართველოში*“, საქართველოს უსაფრთხოების სექტორის წარმომადგენლებთან ინტერვიუდან ჩანს, რომ პრორუსული ორგანიზაციების დაფინანსება ხდება როგორც ოფიციალური არხებით, ისე არაოფიციალურად, ნაღდი ფულით:

²⁸ „5 წელი ევრაზიის ინსტიტუტი - შუალედური შედეგები“, *ევრაზიის ინსტიტუტი*, თბილისი, 2014.
²⁹ მეტი ინფორმაციის მისაღებად იხილეთ საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს ვებგვერდი და ნ. ძველიშვილი & თ.

კუპრეიშვილი, „რუსული გავლენა ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებზე და მედიაზე“, www.damoukidebloba.com, თბილისი, 2015.

„მათიმ ტკიცებით, ჯამში, საქართველოში პრო-რუსული და ანტი-დასავლური არასამთავრობოების დაფინანსება 500,000-დან 1 მილიონ დოლარამდეა. აღნიშნული ფულის ნაწილი ორგანიზაციებს არაოფიციალურად ეძლევა და დაფინანსება ხშირად ნაღდი ფულით ხდება... დონორების როლში გამოდიან რუსეთის სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანო ან სახელმწიფოს მიერ მხარდაჭერილი ფონდები, ისევე, როგორც რუსეთის დიპლომატიური მისია საქართველოში (შვეიცარიის საელჩოსთან არსებული რუსეთის ფედერაციის სექცია).“³⁰

ატლანტიკურ სტრუქტურებში განევრიანების მიმართ სკეპტიციზმის გაღვივებას უწყობს ხელს. საქართველოს დასავლური ინსტიტუტებისკენ სწრაფვა წარმოჩენილია, როგორც უშედეგო; სანაცვლოდ, ხდება პრო-რუსული განწყობისა და საქართველოს ნეიტრალიტეტის იდეის პოპულარიზაცია.

აღსანიშნავია, ასევე, საქართველოს პარლამენტის მოქმედი თუ ყოფილი წევრების მხრიდან საქართველოს ევროპულ და ევრო-ატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციასთან დაკავშირებით წინააღმდეგობრივი გზავნილების და ზოგჯერ მკაფიოდ ანტი-დასავლური განცხადებების გავრცელება, რაც, ირიბად თუ პირდაპირ, კრემლის პროპაგანდის მიზნებს ემსახურება.³²

სასულიერო პირები

დასავლურ კულტურასთან ქართული ტრადიციების შეუთავსებლობის მითს ასევე ავრცელებენ საქართველოს ეკლესიის კონსერვატიული ფრთის წარმომადგენლები. რთულია დავადგინოთ, ეკლესიის რა ნაწილს შეადგენს ეს ჯგუფი, თუმცა, საგულისხმოა, რომ ბევრი სასულიერო პირი ქადაგებაში ავითარებს მითს რუსეთთან ცივილიზაციური ერთობისა და დასავლეთთან იდეური თუ მორალური შეუთავსებლობის შესახებ.³³

სასულიერო პირების ზოგიერთი წარმომადგენლის მხრიდან კრემლის პროპაგანდისტული გზავნილების ირიბად თუ პირდაპირ გავრცელება, სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს, ვინაიდან, ქართულ საზოგადოებაში ისინი მაღალი ნდობით და გავლენით სარგებლობენ.³⁴

NDI-ის 2016 წლის ივნისის კვლევით ირკვევა, რომ საპარლამენტო არჩევნებში გამოკითხულთა 35%-ის გადაწყვეტილებაზე მნიშვნელოვანი

პოლიტიკური პარტიები

საქართველოში კრემლის პროპაგანდის გამავრცელებლები პოლიტიკურ სპექტრშიც ფართოდ არიან წარმოდგენილნი.³¹ რიგი პოლიტიკური პარტიები და პოლიტიკური მოღვაწეები, პირდაპირ ან ირიბად, ავრცელებენ კრემლის პროპაგანდას. ამ პოლიტიკური პარტიების ორ ნაწილად დაყოფა შეგვიძლია:

1. პარტიები, რომლებსაც ღიად პრო-რუსული დღის წესრიგი აქვთ, ხვდებიან რუს პოლიტიკოსებს და სტუმრობენ მოსკოვს;
2. პარტიები, რომლებიც დეკლარირების დონეზე ემიჯნებიან რუსულ პოლიტიკურ ელიტას და სანაცვლოდ საკუთარ თავს აცხადებენ „პრო-ქართულ“, ნეიტრალიტეტის მომხრე პარტიებად.

განსხვავების მიუხედავად, ორივე სახის პოლიტიკური პარტიის ძირითადი გზავნილები ევროპულ და ევრო-

³⁰ EI-LAT, *Op. cit.*, გვ.32.

³¹ თ. კინწურაშვილი, „ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება“ *MDF*, ევროკომუნიკატორის გამოცემათა სერია #2, თბილისი 2015.

³² თ. კინწურაშვილი, „ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება“, *op. cit.*, გვ. 23.

³³ EI-LAT, *op. cit.*, გვ. 46.

³⁴ *Ibid.*

კრემლის პროპაგანდის შედეგები

შეცვლილი საზოგადოებრივი განწყობები

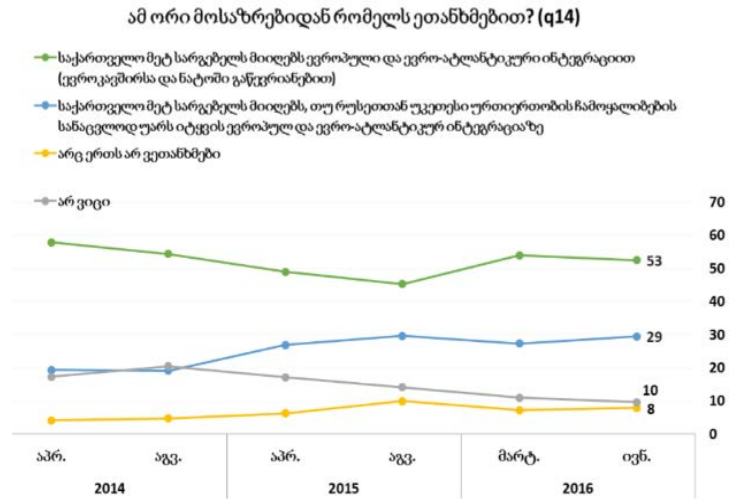
საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვების მიხედვით, უკანასკნელი 3 წლის განმავლობაში, საქართველოში შეინიშნება პრო-დასავლური განწყობების კლება, ხოლო პარალელურად - პრო-რუსული განწყობების ზრდა. ეს ტენდენციები ემთხვევა ქვეყანაში კრემლის პროპაგანდის გააქტიურებას.

მართალია, პროპაგანდა არ არის ერთადერთი ფაქტორი, რაც განსაზღვრავს საზოგადოებრივ განწყობებს, თუმცა, ის, გარკვეულ წილად, მაინც ახდენს მათზე გავლენას.

საზოგადოების განწყობის შესახებ NDI-ის უკანასკნელი კვლევის თანახმად, 2014 წლიდან დღემდე, დასავლური ინსტიტუტების მიმართ მხარდაჭერა სტაბილურად იკლებს. მაშინ, როდესაც 2014 წლის აპრილში, გამოკითხულთა 59% თვლიდა, რომ საქართველო მეტ სარგებელს მიიღებდა ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციით, უკვე 2016 წლის ივნისში ეს მაჩვენებელი 53%-მდე შემცირდა.

ამავე პერიოდში საგრძნობლად გაიზარდა დასავლურ ინსტიტუტებში განწევრიანების სანაცვლოდ რუსეთთან უკეთესი ურთიერთობების მომხრეთა პროცენტული წილი - 2014 წლის აპრილი - 20%, ხოლო 2016 წლის ივნისი - 29% (იხ. სურათი #3).

სურათი #3 - განწყობები ევროატლანტიკურ ინტეგრაციასთან და რუსეთთან დაკავშირებით

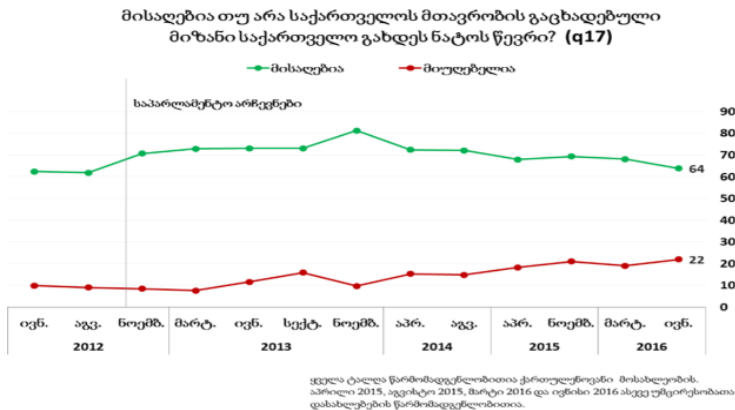
ცვლა ტალღა წარმომადგენლობითა ქართულმენი მოსახლეობის აპრილი 2015, აგვისტო 2015, მარტი 2016 და ივნისი 2016 ასევე უმცირესობათა დასახლებების წარმომადგენლობითა.

წყარო: „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: მარტი 2016“, NDI, ივნისი 2016, გვ. 55.

უარყოფითი ტენდენციები ვლინდება ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსთან მიმართებაშიც. 2013 წლის ნოემბრიდან 2016 წლის ივნისამდე NATO-ს მიმართ მხარდაჭერა 80%-დან 64%-მდე შემცირდა. NATO-ში განწევრიანების მოწინააღმდეგეთა პროცენტული წილი კი გაორმაგდა - 2013 წლის ნოემბერში 10%, 2016 წლის ივნისში 22% (იხ. სურათი #4).

³⁵ NDI, „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: ივნისი 2016“, *op. cit.*, გვ. 16.

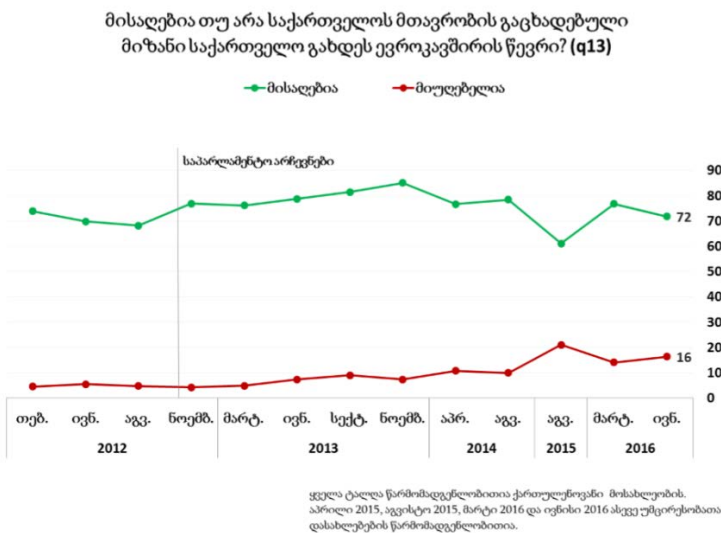
სურათი #4 – NATO-ში გაწევრიანების მსურველთა და მოწინააღმდეგეთა რაოდენობა

წყარო: „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: მარტი 2016“, NDI, ივნისი 2016, გვ. 51.

ევროკავშირის მიმართ მხარდაჭერის მხრივაც ანალოგიური - კლების ტენდენციაა. 2013 წლიდან ევროკავშირში გაწევრიანების მომხრეთა პროცენტული წილი იკლებს ხოლო მოწინააღმდეგეთა მაჩვენებელი იზრდება (იხ. სურათი #5).

სურათი #5 - ევროკავშირში გაწევრიანების მსურველთა და მოწინააღმდეგეთა რაოდენობა

წყარო: „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: მარტი 2016“, NDI, ივნისი 2016, გვ. 51.

ასევე, საგულისხმოა, რომ NDI-ის 2016 წლის ივნისის კვლევის მიხედვით,

რესპოდენტთა იმ ნაწილიდან, რომელიც ინფორმაციის მიღების წყაროდ ORT-ს და RTR-ს ასახელებს, 46%-47% თვლის, რომ საქართველო მეტ სარგებელს მიიღებს, თუ რუსეთთან უკეთესი ურთიერთობების ჩამოყალიბების სანაცვლოდ უარის იტყვის ევროპულ და ევროატლანტიკურ ინტეგრაციაზე. შედარებისთვის, ქართულენოვანი ტელეარხების მაყურებლებიდან ამ აზრს მხოლოდ 30% იზიარებს.³⁶

ეთნიკური უმცირესობები - პროპაგანდის მიმართ ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფი

საქართველოში მცხოვრები კომპაქტურად დასახლებული ეთნიკური უმცირესობები (სამცხე-ჯავახეთი, ქვემო ქართლი, კახეთის ნაწილი) დიდწილად განცალკევებულნი არიან ქართული საინფორმაციო სივრციდან, რაც მათ კრემლის პროპაგანდის მიმართ განსაკუთრებით მოწყვლად ჯგუფად აქცევს.

NDI-ის 2016 წლის ივნისის კვლევის მიხედვით, ყველაზე მეტად პოლიტიკისა და მიმდინარე მოვლენების შესახებ ინფორმაციას არაქართულენოვანი არხებიდან იღებს ეთნიკური უმცირესობებით მჭიდროდ დასახლებული რეგიონების მოსახლეობა. სწორედ, უმცირესობათა მიერ დასახლებულ რეგიონებშია ყველაზე დაბალი მხარდაჭერა დასავლურ ინსტიტუტებში ინტეგრაციის მიმართ და ყველაზე მტკიცეა პრორუსული განწყობები.³⁷

ეს შეიძლება განპირობებული იყოს იმით, რომ ეთნიკური უმცირესობებით მჭიდროდ დასახლებულ რეგიონებში ქართული ენის ცოდნის დაბალი დონეა.³⁸ შესაბამისად, ქართულენოვანი არხების ყურების სტიმული ნაკლებია, ხოლო ეროვნული მაუწყებლების რაოდენობა, რომელიც

³⁶ NDI, *op. cit.*, ნაწახია 2 აგვისტო 2016, <http://caucasusbarometer.org/en/nj2016ge/codebook/> კოდი 1. EUATLINT 2. IMDWPE; RUSWPE; FRWRTR; FRWRCO.

³⁷ „საზოგადოების განწყობა საქართველოში: მარტი 2016“, NDI, ივნისი 2016, გვ. 58.

³⁸ „ახალგაზრდების დამოკიდებულება ევროინტეგრაციის პროცესისადმი“, MDF, ევროკომუნიკატორის გამოცემათა სერია #1, სექტემბერი 2015, გვ. 15.

ეთნიკურ უმცირესობებს მათ ენაზე აწვდის ინფორმაციას, მცირეა.³⁹ ამასთან, რუსული არხების გასართობი პროგრამების ხარისხი გაცილებით მაღალია, რაც ასევე აისახება ამ არხებზე საინფორმაციო გადაცემების და პოლიტიკური თოქ-შოუების ყურებადობაზეც.

მაუწყებლობის შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად, საზოგადოებრივი მაუწყებელი ვალდებულია:

„პროგრამებში ასახოს საზოგადოებაში არსებული ეთნიკური, კულტურული, ენობრივი, რელიგიური, ასაკობრივი და გენდერული მრავალფეროვნება.“⁴⁰

თუმცა, უმცირესობათა ენებზე „მეორე არხი“ საინფორმაციო გამოშვებებს მხოლოდ კვირის დღეებში, 15 წუთით გადმოსცემს (აფხაზურ, სომხურ, აზერბაიჯანულ, ოსურ და რუსულ ენებზე).⁴¹ ქართულ მედიაში ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის საინტერესო თემების ნაკლებობა ასევე განაპირობებს ამ რეგიონებში ქართულენოვანი არხების დაბალ პოპულარობას.⁴²

კრემლის პროპაგანდის უარყოფითი შედეგის მაგალითი: საინფორმაციო სივრციდან რეალურ სივრცეში

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ორი ძირითადი მითი, რომლის გავრცელების მხარდაჭერაც კრემლის პროპაგანდის ძირითად ამოცანად შეიძლება იქნეს მიჩნეული საქართველოში, არის დასავლური ღირებულებების და ქართული ტრადიციების შეუთავსებლობა და NATO-ში

ინტეგრაციის საფრთხიდან გამომდინარე საქართველოს ნეიტრალიტეტის იდეა.

ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითი, თუ როგორ შეიძლება გახდეს საინფორმაციო სივრცეში მიმდინარე კრემლის პროპაგანდა მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივ - პოლიტიკური მოვლენების მამოძრავებელი, არის სამოქალაქო ქორწინების განსაზღვრისა და საქართველოს უბლოკო სტატუსის შესახებ რეფერენდუმის საკითხები.

2013 წლიდან, კრემლის პროპაგანდისტების მიერ მიზანმიმართულად ვრცელდებოდა დებინფორმაცია, რომლის თანახმად, დასავლურ ინსტიტუტებში ინტეგრაციის სანაცვლოდ (მაგალითად, ასოცირების ხელშეკრულების ან ევროკავშირთან სავიზო რეჟიმის გაუქმების სანაცვლოდ) საქართველოს მოუწევდა ერთი სქესის მქონე პირთა ქორწინების დაკანონება.⁴³

დებინფორმაციული კამპანია განსაკუთრებით გააქტიურდა 2014 წლიდან, როდესაც საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“. კანონის მიღებამდე და მას შემდეგ, კრემლის პროპაგანდის სხვადასხვა წყაროები პერიოდულად ჰომოფობიური შინაარსის ინფორმაციას ავრცელებდნენ.

საკითხის აქტუალობამ ეტაპობრივად იმატა და 2015 წელს საქართველოს ყოფილმა პრემიერ-მინისტრმა, ირაკლი ღარიბაშვილმა გააუღერა მმართველი გუნდის ინიციატივა - კონსტიტუციაში გაკეთდეს ჩანაწერი, რომ ქორწინება და ოჯახი არის ქალისა და მამაკაცის ერთობა.⁴⁴ საინტერესოა, რომ ამ გადაწყვეტილების ერთ-ერთ მოტივად

³⁹ G. Gogsadze, I. Kachkachishvili & L. Basheleishvili, „Minority Integration in Georgia: Main Challenges and Opportunities (Case of Javakheti)“, *The Levan Mikeldadze Foundation*, Tbilisi 2014, გვ. 23.

⁴⁰ „საქართველოს კანონი მაუწყებლობის შესახებ“, თბილისი, 23 დეკემბერი 2004, N780-რ, მუხლი 16 (თ).

⁴¹ S.V. Mateu, „The Armenian Minority in the Samtskhe-Javakheti Region of Georgia: Civic Integration and its Barriers,“ *Georgia's Reforms Associates* (GRASS), 2016, გვ. 22.

⁴² *Ibid*, გვ. 23.

⁴³ ამგვარ ვალდებულებას საქართველოს პარტნიორებთან გაფორმებული არცერთი შეთანხმება არ ითვალისწინებს. ამასთანავე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1106-ე მუხლის თანახმად, ქორწინება უკვე განისაზღვრება, როგორც - „ოჯახის შექმნის მიზნით ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირი“.

⁴⁴ ნ. გოგსაძე, „ყველაფერს გავაკეთებ, რათა კონსტიტუციაში ჩაიწეროს, რომ ქორწინება და ოჯახი ქალისა და მამაკაცის ერთობაა, - ირაკლი ღარიბაშვილი“, *რუსთავი 2*, 29 ივნისი 2015, ნანახია 13 ივნისი 2016, <http://rustavi2.com/ka/news/19964>.

სწორედ რუსული „რბილი ძალის“ აქტიურობაზე პასუხის გაცემა დასახელდა.

მმართველი გუნდის ინიციატივამ საპარლამენტო მხარდაჭერა ვერ მოიპოვა, თუმცა ჰომოფობიურად განწყობილმა საინიციატივო ჯგუფმა გამოიყენა პირდაპირი დემოკრატიის ისეთი საშუალება, როგორცაა რეფერენდუმის გამართვის საშუალება და ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში დაარეგისტრირა სამოქალაქო ქორწინების განსაზღვრის შესახებ რეფერენდუმის მოთხოვნა.

საინიციატივო ჯგუფის წევრები ანტი-დასავლური, ჰომოფობიური და ანტი-თურქული განცხადებებით გამოირჩვიან, შესაბამისად, სამოქალაქო ქორწინების განსაზღვრის შესახებ საინიციატივო ჯგუფი მთლიანად დაკომპლექტებულია კრემლის პროპაგანდის პირდაპირი ან ირიბი გამავრცელებლებით.⁴⁵

რეფერენდუმის გამართვის მოთხოვნას მძაფრი რეაქცია მოყვა პრო-დასავლურად განწყობილი საზოგადოებისა და ზოგიერთი პოლიტიკური პარტიის მხრიდან.

4 აგვისტოს გავრცელდა მოქალაქეთა ონლაინ პეტიცია, რომელიც მოუწოდებდა პრეზიდენტ გიორგი მარგველაშვილს არ დაენიშნა რეფერენდუმი. პეტიციის ავტორთა თანახმად:⁴⁶

„პროცესი თავიდან ბოლომდე ექცევა რუსული პროპაგანდის ნარატივში, სადაც დასავლეთი წარმოდგენილია როგორც „გარყვნილების თავსმომხვევი“ და

„ეროვნული იდენტობისა და მართლმადიდებლობის მტერი“. რეფერენდუმის გამოცხადება, განსაკუთრებით იმ ფონზე, როცა არცერთი ლგბტქი ორგანიზაცია დღის წესრიგში არ აყენებს ქორწინების თანასწორობის საკითხს, ყველა იმ ლეგენდისა და მითის ლეგიტიმაციაა, რომელიც ქართული საზოგადოების დასაშინებლად რუსული პროპაგანდის მანქანამ შეთხზა.“

9 აგვისტოს, პრეზიდენტმა გიორგი მარგველაშვილმა ქორწინების შესახებ რეფერენდუმის დანიშვნაზე უარი განაცხადა. თუმცა, იმავე დღეს, მოქალაქეთა სხვა საინიციატივო ჯგუფმა, რუსეთთან დაახლოების მომხრეთა პარტიის ლიდერის ნინო ბურჯანაძის ხელმძღვანელობით, საქართველოს პარლამენტში შეიტანა განაცხადი კონსტიტუციაში საქართველოს უბლოკო სტატუსის განსაზღვრის შესახებ რეფერენდუმის გამართვისთვის აუცილებელი ხელმოწერების შეგროვებაზე.⁴⁷

აღნიშულ ინიციატივას უკვე გამოეხმაურა საქართველოს პარლამენტის თავჯდომარე, რომელმაც საკუთარი პარტიის სახელით წამოაყენა წინადადება, რომ კონსტიტუციურად გამყარდეს საქართველოს დემოკრატიული სახელმწიფოების უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ევროატლანტიკურ სისტემაში გაერთიანების მისწრაფება.

⁴⁵ საინიციატივო ჯგუფში შედიოდნენ - ალექსანდრე ბრეგამე, სოსო მანჯავიძე და ზვიად ტომარაძე.

1. ალექსანდრე ბრეგამე 2014 წლის ოქტომბრიდან 2016 წლის თებერვლამდე დიასპორის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის მოადგილის თანამდებობას იკავებდა. მან თანამდებობა საკუთარი სურვილით, პირადი განცხადების საფუძველზე დატოვა. ალექსანდრე ბრეგამე თანამდებობაზე ყოფნისას გამოირჩეოდა ჰომოფობიური განცხადებებით, რის გამოც, არასამთავრობო სექტორის ნაწილი მის გადადგომას ითხოვდა.

2. სოსო მანჯავიძე თბილისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს დეპუტატი ა. 2013-2014 წლებში, ანტი-დასავლური რიტორიკით გამორჩეული პოლიტიკური გაერთიანების, „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსის“ გენერალური მდივანი იყო.

3. ზვიად ტომარაძე ა(ა)იპ „საქართველოს დემოგრაფიული საზოგადოება 21-ეს“ გამგეობის თავმჯდომარეა. ზვიად ტომარაძე, სხვადასხვა მედია საშუალებებთან ინტერვიუებში ხშირად აქედრებს კრემლის პროპაგანდის ძირითად გზავნილებს.

⁴⁶ „პეტიცია პრეზიდენტს მიმართავს არ დანიშნოს ‘ქორწინების განსაზღვრის’ შესახებ რეფერენდუმი“, *civil.ge*, 4 აგვისტო 2016, ნანახია 10 აგვისტო 2016, <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=30526>.

⁴⁷ „დავით უსუფაშვილის ბრიფინგი საქართველოს კონსტიტუციაში ცვლილების შეტანის თაობაზე“, *საქართველოს პარლამენტი*, 12 აგვისტო 2016, ნანახია 14 აგვისტო 2016, <http://www.parliament.ge/ge/parlamentarebi/tavmdjdomare-1125/tavmdjdomaris-axali-ambebi/davit-usufashvilis-brifingi-saqartvelos-konstituciashi-cvilebis-shetanis-taobaze.page>.

რეფერენდუმებთან დაკავშირებული მოვლენები ცალსახა მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეუძლია კრემლის პროპაგანდას და დეზინფორმაციას განსაზღვროს საქართველოს პოლიტიკური დღის წესრიგი და საზოგადოებრივი დისკურსი. ასევე პოტენციურად, შეცვალოს არსებული ძალთა ბალანსი და სამართლებრივი მექანიზმებით შეაფერხოს ქვეყნის პროდასავლური განვითარება და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის პროცესი.

საფრთხე კიდევ უფრო რეალურია, თუ გავითვალისწინებთ, რომ მოახლოებულ საპარლამენტო არჩევნებში ანტი-დასავლური რიტორიკისა და ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსთან ინტეგრაციის მოწინააღმდეგე ძალებს გარკვეული წარმატების იმედი გააჩნიათ, რასაც ადასტურებს საზოგადოებრივი განწყობის კვლევები.

სახელმწიფოს მიდგომა კრემლის პროპაგანდის მიმართ

კრემლის მიერ წარმოებული საინფორმაციო ომი და პროპაგანდა ოფიციალურად არცერთ სახელმწიფო დოკუმენტში არაა აღიარებული, როგორც საფრთხე საქართველოს უსაფრთხოებისთვის. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის თანახმად:

„რუსეთის ფედერაციის მთავარი მიზანია საქართველოს არშემდგარ სახელმწიფოდ ქცევა, მისი ევროპული და ევროატლანტიკური არჩევნის რეალიზაციისთვის ხელის შეშლა და ქვეყნის რუსულ ორბიტაზე ძალით დაბრუნება.“⁴⁸

თუმცა, დოკუმენტში რუსეთის ფედერაციის მიერ საინფორმაციო ოპერაციების და

პროპაგანდის გამოყენება არაა დასახელებული მიზნის მიღწევის საშუალებად, მაშინ როდესაც NATO-ს საპარლამენტო ასამბლეის რეზოლუციით, დასავლური ინსტიტუტების და მთავრობების არაერთი დოკუმენტით ეს საფრთხე აღიარებულია.⁴⁹

ხელისუფლების წარმომადგენლების მხრიდან კრემლის პროპაგანდის საფრთხეზე რამდენჯერმე იყო გამახვილებული ყურადღება. 2015 წლის ნოემბერში, საქართველოს პრემიერ-მინისტრმა საქართველოს პარლამენტში სიტყვით გამოსვლისას განაცხადა, რომ რუსული პროპაგანდა ქვეყნის მიერ არჩეული კურსისთვის და სტრატეგიისთვის საზიანოა.⁵⁰

მსგავსი შინაარსის განცხადებები გააკეთეს საქართველოს თავდაცვის მინისტრმა, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარემ, ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრმა და აღმასრულებელი ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლებმა. შესაბამისად, კრემლის პროპაგანდიდან მომდინარე საფრთხე აღიარებულია უმაღლესი ხელისუფლების დონეზე, თუმცა, კრემლის პროპაგანდის წინააღმდეგ გატარებული ღონისძიებები ფართო საზოგადოებისთვის არ არის ცნობილი, რაც ხელისუფლების პასიურ პოლიტიკაზე მეტყველებს.

ევრო-ინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციის სტრატეგია

საქართველოს მთავრობამ ჯერ კიდევ 2013 წლის 6 სექტემბერს დაამტკიცა „2014-2017 წლებისთვის ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ სტრატეგია“.⁵¹ სტრატეგიის მთავარი მიზანია „საქართველოს მოსახლეობის

⁴⁸ „საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია“, გვ. 9.

⁴⁹ „NATO Parliamentary Assembly Resolution 421 on Countering Russia's Propaganda and Disinformation Campaigns“, NATO, 2015.

⁵⁰ „გიორგი კვირიკაშვილი: რუსული პროპაგანდა ჩვენი ქვეყნის სტრატეგიისთვის საზიანოა“, *ipress.ge*, 30 ნოემბერი 2015, წაწახი

13 ივნისი 2016, <http://www.ipress.ge/new/20841-giorgi-kvirikashvili-rusuli-propaganda-chveni-qveynis-strategiistvis-sazianoa>.

⁵¹ „მთავრობის განკარგულება, ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის 2014-2017 წლებისთვის სტრატეგიის დამტკიცების

ინფორმირება ევროინტეგრაციის პროცესთან დაკავშირებულ შესაძლებლობებსა და ქვეყნის მიერ ნაკისრ ვალდებულებებზე“, ასევე, ევროინტეგრაციის თემატიკის პოპულარიზაცია.⁵² სტრატეგიასთან ერთად შექმნილია 2014, 2015 და 2016 წლების სამოქმედო გეგმები.⁵³

მის განხორციელებაში ჩართულნი არიან სახელმწიფო უწყებები (მათ შორის სსიპ - „საინფორმაციო ცენტრი NATO-სა და ევროკავშირის შესახებ“), ისევე როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციები და ევროკავშირის დელეგაცია საქართველოში.

სტრატეგია, რომელიც შეიქმნა ევროკავშირში განუვრდიანების პროცესში მყოფი სახელმწიფოების გამოცდილებაზე დაყრდნობით, უპირველესად მიზნად ისახავს ევროინტეგრაციის პროცესში აღებულ კონკრეტულ ვალდებულებებზე და მოსალოდნელ სარგებელზე მოსახლეობის ინფორმირებას. შესაბამისად, ის არ იყო თავიდანვე ჩაფიქრებული როგორც საპასუხო დოკუმენტი უფრო ფართომასშტაბიან და მრავალთემატურ რუსულ პროპაგანდაზე, რომელიც 2014 წლიდან გააქტიურდა.

სტრატეგია ყურადღებას მხოლოდ ევროკავშირთან ინტეგრაციის საკითხებზე ამახვილებს და არ მოიცავს სხვა თემებს, რომლებიც კრემლის პროპაგანდის ბემოქმედების ნაწილია, მაგალითად, საქართველო-NATO-ის ან საქართველო-აშშ-ის პარტნიორობა (საქართველოს NATO-ში ინტეგრაციის შესახებ საზოგადოების ინფორმირების სტრატეგია ამჟამად შემუშავების სტადიაშია).⁵⁴

შესახებ და 2014 წლის სამოქმედო გეგმა“, საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში, 25 დეკემბერი 2013, <http://www.eu-nato.gov.ge/news/4910>.

⁵² „საქართველოს მთავრობის სტრატეგია ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ 2014 – 2017 წლებისთვის“, საქართველოს მთავრობა, 6 სექტემბერი 2013, გვ. 5.

⁵³ 2016 წლის სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს სხვადასხვა ტიპის ღონისძიებების გატარებას:

- ევროინტეგრაციის შესახებ სტატიების და პუბლიკაციების მომზადება და გავრცელება;
- საზოგადოების წარმომადგენლებთან (მათ შორის სასულიერო პირებთან) საინფორმაციო შეხვედრების გამართვა;
- საინფორმაციო ხასიათის სოციალური რეკლამის, ბროშურების, პოსტერების მომზადება ევროინტეგრაციის თემაზე (მათ შორის

ამავე დროს, შედეგების შეფასების ერთიანი სისტემის არარსებობის გამო, რომელიც განხორციელებული ღონისძიებების შედეგების გაზომვის შესაძლებლობას მოგვცემდა, რთულია იმის განსაზღვრა, თუ რამდენად აღწევს დასახულ მიზანს შემუშავებული სტრატეგია და დამტკიცებული სამოქმედო გეგმები.⁵⁵

სტრატეგიული კომუნიკაციის დეპარტამენტი

ასევე, 2015 წლიდან, ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატში ფუნქციონირებს სტრატეგიული კომუნიკაციის დეპარტამენტი, რაც წინ გადაგმული ნაბიჯია. ეს დეპარტამენტი ევროკავშირის სტრატეგიული კომუნიკაციის გუნდის (East StratComTeam) მიერ შექმნილ პარტნიორობის ქსელში არის ჩართული.⁵⁶ თუმცა, აღსანიშნავია, რომ დეპარტამენტს არ აქვს საკმარისი პოზიციური სიახლოვე მთავარ გადაწყვეტილებების მიმღებებთან, რაც უარყოფითად აისახება მის ფუნქციაზე.

ევროკავშირის EastStratCom ყოველკვირეულად ამზადებს დეზინფორმაციის მიმოხილვას და ავრცელებს მას საკუთარი ვებგვერდისა და სოციალური მედიის საშუალებით.

სტრატეგიული კომუნიკაციების დეპარტამენტი მედიის ანალიზით შემოიფარგლება და EastStratCom-ისგან განსხვავებით, დეზინფორმაციულ

აზერბაიჯანულ, სომხურ და რუსულენოვან) დამათი გავრცელებას საქართველოს მასშტაბით (ტელევიზია, სოციალური, მედია, პრესა).

„ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა“ 2016.

⁵⁴ „საქართველოს NATO-ში ინტეგრაციის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სტრატეგია, სექტემბერი, 2009 წელი“, 9 ოქტომბერი 2013, ნანახია 14 ივნისი 2016, <http://www.eu-nato.gov.ge/news/4843>.

⁵⁵ თ. კინწურაშვილი, „ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება“ *op. cit.*, გვ. 11.

⁵⁶ თ. კინწურაშვილი, „ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება“, *op. cit.*, გვ. 10.

გზავნილებზე რეაგირების საჯარო კომუნიკაციის მექანიზმებს არ იყენებს.⁵⁷

სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭო

სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭო სახელმწიფოს წინაშე მდგარი საფრთხეების განმსაზღვრელი, უმაღლესი პოლიტიკური ორგანოა. საბჭოს წევრებს შორისაა - პრემიერ-მინისტრი, საქართველოს ფინანსთა მინისტრი, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრი, საქართველოს თავდაცვის მინისტრი და საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი.⁵⁸

საბჭო სახელმწიფო უსაფრთხოების სფეროში არსებული მდგომარეობის, შიდა და გარე საფრთხეების შეფასებას ახორციელებს. ასევე, „*შეიმუშავებს და პრემიერ-მინისტრს წარუდგენს აუცილებელ ღონისძიებათა კომპლექსს ქვეყნის სასიცოცხლო ინტერესების საწინააღმდეგო შიდა და გარე საფრთხეების პროგნოზირების, გამოვლენის, თავიდან აცილებისა და ნეიტრალიზაციისათვის*“.⁵⁹

საბჭოს სხდომები დახურულია, შესაბამისად, დანამდვილებით ვერ ვიტყვით საბჭოს განხილვის საგანი გამხდარა თუ არა კრემლის პროპაგანდა. თუმცა, განცხადებების დონეზე არ გაუღერებულა ინფორმაცია კრემლის პროპაგანდიდან მომდინარე საფრთხეებზე, რაც ამ საკითხთან მიმართებაში საბჭოს პასიურობაზე მიუთითებს.

აუცილებელია სახელმწიფო საფრთხეების შეფასებისა და მათზე რეაგირების უმაღლესი პოლიტიკური ინსტიტუტის ჩართვა პროპაგანდასთან ბრძოლის პროცესში. საბჭოს მონაწილეობის გარეშე, დებინფორმაციასთან დაპირისპირების მცდელობებს არექნება მაღალი

პოლიტიკური ლეგიტიმაცია, რაც აუცილებელი პირობაა პროპაგანდასთან ეფექტიანი ბრძოლისთვის.

სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი ერთ-ერთი ძირითადი ორგანო საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურია (სუს).

სუს-ის ვებ-გვერდზე კრემლის პროპაგანდის გამოაშკარავების და მის წინააღმდეგ გატარებული ზომების შესახებ ინფორმაცია არაა განთავსებული. ამგვარი ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია არც სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის 2015 წლის ანგარიშშია (სუს-ის პირველი ანგარიში) მითითებული.

შესაბამისად, შეუძლებელია დავადგინოთ, რეაგირებს თუ არა სუს-ი კრემლის საინფორმაციო ოპერაციებზე და მის შესაძლო შედეგებზე.

დასკვნა

კრემლის მიერ წარმოებული საინფორმაციო ომი და პროპაგანდა საფრთხეს წარმოადგენს საქართველოს უსაფრთხოებისთვის და დემოკრატიული განვითარებისთვის.

რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოში წარმოებული პროპაგანდა აზიანებს და აფერხებს ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსთან და ევროკავშირთან საქართველოს ინტეგრაციის პროცესს, ახდენს საზოგადოებაში დასავლური ღირებულებების, ინსტიტუტების და პარტნიორი სახელმწიფოების დისკრედიტაციას, ძირს უთხრის

⁵⁷ თ. კინწურაშვილი, „ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება“, *op. cit.*, გვ. 10.

⁵⁸ „სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭოს შექმნისა და მისი დებულების დამტკიცების შესახებ საქართველოს

მთავრობის დადგენილება“, მუხლი 3(2), დადგენილება N38, თბილისი, 6 იანვარი 2014.

⁵⁹ *Ibid*, მუხლი 2(თ).

ხელისუფლებისა და პოლიტიკურ ინსტიტუტებისადმი საზოგადოების ნდობას, აღვივებს ეთნიკურ და რელიგიური შუღლს, ნერგავს ქსენოფობიას და სიძულვილს.

მას შემდეგ, რაც კრემლის პროპაგანდა გააქტიურდა საქართველოში, დასავლური ინსტიტუტებისადმი მხარდაჭერა სტაბილურად იკლებს. ამასთანავე, საქართველოს 2016 წლის საპარლამენტო არჩევნებში, კრემლის პროპაგანდამ შესაძლოა გავლენა მოახდინოს ამომრჩეველთა გადაწყვეტილებაზე. შედეგად, კრემლის პროპაგანდამ შესაძლოა პოლიტიკური დღის წესრიგის განსაზღვრაზეც იქონიოს გავლენა.

პროპაგანდის გამავრცელებელთა ქსელი ფართოა და მოიცავს ტრადიციულ მედია საშუალებებს, ინტერნეტს და სოციალურ მედიას, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, საზოგადოებრივ გაერთიანებებსა და პოლიტიკურ პარტიებს. ამ ქსელის წარმომადგენლებს შორის მჭიდრო კავშირია.

კრემლის პროპაგანდის გასანეიტრალებლად მთავრობის მხრიდან არასაკმარისი ნაბიჯები იქნა გადადგმული.

არსებული მექანიზმების მიუხედავად, საქართველოს მთავრობის პოლიტიკა სათანადოდ ვერ პასუხობს კრემლის პროპაგანდიდან მომდინარე საფრთხეებს და გამონწვევებს.

რეკომენდაციები

1. კრემლის საინფორმაციო ომი ოფიციალურად უნდა განისაზღვროს საფრთხედ შესაბამის დოკუმენტებში.

კრემლის პროპაგანდა საფრთხეს უქმნის საქართველოს უსაფრთხოებას და აფერხებს საქართველოს დემოკრატიული განვითარებას, ეს საფრთხე აუცილებლად უნდა აისახოს საქართველოს ერთგვლი უსაფრთხოების კონცეფციამი.

საქართველოს პარლამენტმა შესაბამისი რეზოლუციით უნდა დააფიქსიროს კრემლის პროპაგანდიდან მომდინარე საფრთხეები და ფართო საზოგადოებრივი

დისკუსიის ფორმატში დაიწყოს მსჯელობა საქართველოს კანონში „თავისუფლების ქარტია“ და „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ საქართველოს კანონში შესაბამისი ცვლილებების განხორციელებაზე.

2. რუსეთის პროპაგანდასთან დაპირისპირებისთვის აუცილებელია მთავრობამ შეიმუშავოს პროპაგანდასთან ბრძოლის ერთიანი და ადეკვატური სტრატეგია.

დოკუმენტში დეტალურად იქნება გაანალიზებული რუსული პროპაგანდის პრობლემა, ჩამოყალიბებული იქნება მასზე რეაგირებისათვის შესაბამისი ხედვები და შემუშავდება სამოქმედო გეგმა, რომელშიც განსაზღვრული იქნება შესაბამისი მაკოორდინირებელი სახელმწიფო უწყება და გათვალისწინებული იქნება ხელისუფლების, NATO-სა და ევროკავშირის შესახებ საინფორმაციო ცენტრის, მედიის, საზოგადოებრივი მაუწყებლის, სამოქალაქო საზოგადოების და საზოგადოებრივი ჯგუფების კონსოლიდირებული და აქტიური თანამშრომლობა.

სტრატეგია უნდა შეიცავდეს რუსულ პროპაგანდასთან ბრძოლის ისეთ რეაქტიულ და პროაქტიულ, ტაქტიკურ და სტრატეგიულ მეთოდებს, რომლებიც ევროპელი ექსპერტების მიერ უკვე იდენტიფიცირებულ იქნა, როგორც ეფექტიანი გზები ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში რუსულ პროპაგანდასთან საბრძოლველად.

3. სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურმა (სუს) პროპაგანდასთან ბრძოლა უნდა გამოაცხადოს საქმიანობის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად.

სუს-მა ყოველწლიურად უნდა გამოქვეყნოს ინფორმაცია საქართველოში კრემლის საინფორმაციო ოპერაციების შესახებ, რათა მოქალაქეებისთვის უფრო თვალსაჩინო გახდეს პროპაგანდიდან მომდინარე საფრთხე. სუს-ს შეუძლია გაითვალისწინოს ესტონეთის უსაფრთხოების სამსახურის (Kaitsepolitseiamet - KAPO) გამოცდილება.

2002 წლიდან KAPO აგროვებს ინფორმაციას ესტონეთში რუსული პროპაგანდის წყაროების, კრემლთან ასოცირებული არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მედია საშუალებების საქმიანობის შესახებ და ამ ინფორმაციას ყოველწლიური ანგარიშის სახით აწვდის საზოგადოებას.

4. საქართველოს მთავრობამ უნდა შექმნას დეზინფორმაციის ანალიზის, რეაგირების და პროპაგანდასთან ბრძოლის კოორდინაციის ჯგუფი.

დეზინფორმაციასთან ბრძოლა საჭიროებს საპასუხო ზომებს. ევროკავშირის EastStratCom გუნდის მსგავსად, საქართველოშიც უნდა არსებობდეს სახელმწიფო სტრუქტურული ერთეული, რომელიც კვლევისა და ანალიზის საფუძველზე, საერთაშორისო პარტნიორებთან, სამოქალაქო საზოგადოებასთან, კვლევით ინსტიტუტებთან და ჟურნალისტებთან თანამშრომლობით, გამოაშუქარავებს პროპაგანდის წყაროებს და ამ ინფორმაციას კომუნიკაციის სხვადასხვა არხებით მიაწვდის საზოგადოებას. ჯგუფს უნდა ჰქონდეს მაღალი პოლიტიკური ლეგიტიმაცია, შესაბამისად ის უნდა შეიქმნას მთავრობის ადმინისტრაციაში ან სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭოს ფარგლებში.

5. ერთიანი გზავნილი ხელისუფლების მხრიდან ევროპული და ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციის შესახებ

კრემლის პროპაგანდასთან ბრძოლაში აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღონ თანამდებობის პირებმა - მინისტრების და პარლამენტის წევრების დონეზე.

მნიშვნელოვანია, მმართველი ძალის წარმომადგენლებმა (აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლება, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები) საინფორმაციო საფრთხეების შესახებ შეჭერებული და ერთიანი პოზიცია გააჟღერონ, რათა

თავიდან იქნას აცილებული ურთიერთგამომრიცხავი გზავნილები.

6. უნდა გაიზარდოს არასამთავრობო ორგანიზაციების ფინანსური გამჭვირვალობის სტანდარტები.

საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ფინანსური გაუმჭვირვალობა იდეალური გარემოა პროპაგანდისა და საინფორმაციო ომის სანარმოებლად. სამოქალაქო საზოგადოებამ და მთავრობამ უნდა დაიწყონ დისკუსია იმის შესახებ, თუ როგორ შეიძლება საკანონმდებლო დონეზე საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ფინანსური გამჭვირვალობის სტანდარტების ამაღლება.

7. საქართველოს მთავრობამ მიზნობრივი პროგრამების განხორციელებით ხელი უნდა შეუწყოს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში ადგილობრივი მედიასაშუალებებისა და სამოქალაქო ორგანიზაციების განვითარებას

აუცილებელია ადგილობრივი სომხურენოვანი და აზერბაიჯანულენოვანი სათემო მედია და ინტერნეტ საშუალებების ხელშეწყობა, მნიშვნელოვანია აგრეთვე სახელმწიფომ, როგორც ცენტრალურმა ისე ადგილობრივმა ხელისუფლებამ, მიზნობრივი გრანტებისა და კამპანიების განხორციელებით ხელი შეუწყოს რეგიონებში ადგილობრივი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების განვითარებას.

8. საქართველოს საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა უნდა მიიღოს მონაწილეობა დეზინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლაში

საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა უნდა დაიწყოს კრემლის პროპაგანდის შესახებ პროგრამების შექმნა, შესაბამისი სატელევიზიო/რადიო დისკუსიებისა და განხილვების ორგანიზება, ქვეყნის ევრო-ატლანტიკური მისწრაფებებისა და დასავლეთთან ინტეგრაციის შესახებ სპეციალური გადაცემების მომზადება.

ბიბლიოგრაფია

- Bernays L., Edward *"Propaganda"*, New York: Liveright, 1928, http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Bernays_Propaganda_in_english_.pdf.
- Gogsadze, Giorgi, Kachkachishvili, Iago & Luka Basheleishvili, „Minority Integration in Georgia: Main Challenges and Opportunities (Case of Javakheti)“, *The Levan Mikeladze Foundation*, Tbilisi 2014, http://www.mikeladzefoundation.org/publications/eng/Minority_Integration_In_Georgia_Eng___Levan_Mikeladze_Foundation.pdf.
- Laruelle, Marlene, „The Russian World: Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination“, *Center of Global Interests*, May 2015, http://globalinterests.org/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-CGI_Russian-World_Marlene-Laruelle.pdf.
- Lucas, Edward & Ben Nimmo, „Information Warfare: What It Is and How to Win It?“, *Center for European Policy Analysis*, CEPA Infowar Paper No. 1, November 2015, <http://cepa.org/sites/default/files/Infowar%20Report.pdf>.
- Lucas, Edward & Peter Pomeranzen, „Winning the Information War: Techniques and Counter-Strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe“, *Center for European Policy Analysis*, August 2016, https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2715.
- Lucas, Edward & Peter Pomeranzen, „A Report by CEPA’s Information Warfare Project in Partnership with the Legatum Institute“, *Center for European Policy Analysis*, August 2016, https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2713.
- Lutsevych, Orysia, „Agents of the Russian World: Proxy Groups in the Contested Neighbourhood“, *Chatham House*, April 2016, <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/2016-04-14-agents-russian-world-lutsevych.pdf>.
- Mateu, V. Sandra, „The Armenian Minority in the Samtskhe-Javakheti Region of Georgia: Civic Integration and its Barriers“, *Georgia’s Reforms Associates*, 2016, <http://grass.org.ge/wp-content/uploads/2016/08/Samtskhe-Javakheti-Policy-Paper-proofread-20160723.pdf>.
- „NATO Parliamentary Assembly Resolution 421 on Countering Russia’s Propaganda and Disinformation Campaigns“, *NATO*, 2015.
- Paul, Christopher & Miriam Matthews, „The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It“, *RAND Corporation*, 2016, <http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>.
- Porche R. Isaac *et al.*, *"Redefining Information Warfare Boundaries for an Army in a Wireless World"*, Santa Monica; CA: RAND Corporation; 2013, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/MG1100/MG1113/RAND_MG1113.pdf.
- Prodi, Romano, „A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability“, *European Commission*, Speech /02/619, 5-6 December 2002.
- „Propaganda and Freedom of Media“, *Organization of Security and Cooperation in Europe*, non-paper of the OSCE Office of the Representative on Freedom of Media, Vienna, 2015, <http://www.osce.org/fom/203926?download=true>.

Vojtišková, Vladislava *et. al.*, „The Bear in Sheep’s Clothing: Russia’s Government-Funded Organisations in the EU“, *Wilfred Martens Centre for European Studies*, July 2016, <http://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/russia-gongos.pdf>.

Герасимов, Валерий, *Военно-промышленный курьер*, № 8 (476), 27 февраля – 5 марта 2013, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf.

“შპს „რ.ბ.ჯ“-სთვის ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე“, *საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია*, გადაწყვეტილება N734/18, 16 დეკემბერი 2015, <http://www.gncc.ge/ge/legal-acts/commission/solutions/2015-734-18.page>.

„5 წელი ევრაზიის ინსტიტუტი - შუალედური შედეგები“, *ევრაზიის ინსტიტუტი*, თბილისი, 2014, <http://politforumi.com/panel/uploads/PDF/5-weli-qartuli-saboloo.pdf>.

„ახალგაზრდების დამოკიდებულება ევროინტეგრაციის პროცესისადმი“, *მედიის განვითარების ფონდი*, ევროკომუნიკატორის გამოცემათა სერია #1, სექტემბერი 2015, <http://mdfgeorgia.ge/uploads//1/Research-Publication.pdf>.

„გიორგი კვირიკაშვილი: რუსული პროპაგანდა ჩვენი ქვეყნის სტრატეგიისთვის საზიანოა“, *ipress.ge*, 30 ნოემბერი 2015, ნანახია 13 ივნისი 2016, <http://www.ipress.ge/new/20841-giorgi-kvirikashvili-rusuli-propaganda-chveni-qveynis-strategiistvis-sazianoa>.

„დავით უსუფაშვილის ბრიფინგი საქართველოს კონსტიტუციაში ცვლილების შეტანის თაობაზე“, *საქართველოს პარლამენტი*, 12 აგვისტო 2016, ნანახია 14 აგვისტო 2016, <http://www.parliament.ge/ge/parlamentarebi/tavmdjdomare-1125/tavmdjdomaris-axali-ambebi/davit-usufashvilis-brifingi-saqartvelos-konstituciashi-cvlilebis-shetanis-taobaze.page>.

„მთავრობის განკარგულება, ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის 2014-2017 წლებისთვის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ და 2014 წლის სამოქმედო გეგმა“, *საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში*, 25 დეკემბერი 2013, <http://www.eu-nato.gov.ge/news/4910>.

„პეტიცია პრეზიდენტს მიმართავს არ დანიშნოს ‘ქორწინების განსაზღვრის’ შესახებ რეფერენდუმი“, *civil.ge*, 4 აგვისტო 2016, ნანახია 10 აგვისტო 2016, <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=30526>.

„რუსეთის ხისტი და რბილი ძალის საფრთხეები საქართველოში“, *ევროპული ინიციატივა – ლიბერალური აკადემია თბილისი*, თბილისი, იანვარი 2016, <http://www.ei-lat.ge/images/doc/politikis%20dokumenti.pdf>.

„საზოგადოების განწყობა საქართველოში: ივნისი 2016“, *ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტი*, ივნისი 2016, [https://www.ndi.org/files/NDI_June_2016%20poll_Public%20Issues_GEO_VFF%20\(2\).pdf](https://www.ndi.org/files/NDI_June_2016%20poll_Public%20Issues_GEO_VFF%20(2).pdf).

„საზოგადოების განწყობა საქართველოში: მარტი 2016“, *ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტი*, ივნისი 2016, https://www.ndi.org/files/NDI%20Georgia_March%202016%20poll_Public%20Issues_GEO_vf.pdf.

„საქართველოს NATO-ში ინტეგრაციის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სტრატეგია, საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში, სექტემბერი, 2009 წელი“, 9 ოქტომბერი 2013, ნანახია 14 ივნისი 2016, <http://www.eu-nato.gov.ge/news/4843>.

„საქართველოს კანონი მაუწყებლობის შესახებ“, თბილისი, 23 დეკემბერი 2004, N780-რს.

„საქართველოს მთავრობის სტრატეგია ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ 2014 – 2017 წლებისთვის“, *საქართველოს მთავრობა*, 6 სექტემბერი 2013.

„სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭოს შექმნისა და მისი დებულების დამტკიცების შესახებ საქართველოს მთავრობის დადგენილება“, მუხლი 3(2), დადგენილება N38, თბილისი, 6 იანვარი 2014

„სპუტნიკი-საქართველო“, *მედიის განვითარების ფონდი*, ნანახია 13 ივნისი 2016, <http://mediameter.ge/ge/media-profiles/sputniki-sakartvelo>.

გოგსაძე, ნათია „ყველაფერს გავაკეთებ, რათა კონსტიტუციაში ჩაიწეროს, რომ ქორწინება და ოჯახი ქალისა და მამაკაცის ერთობაა, - ირაკლი ღარიბაშვილი“, *რუსთავი 2*, 29 ივნისი 2015, ნანახია 13 ივნისი 2016, <http://rustavi2.com/ka/news/19964>.

კინწურაშვილი, თამარ, „ანტიდასავლური პროპაგანდა: მედია მონიტორინგის ანგარიში 2014-2015“, *მედიის განვითარების ფონდი*, თბილისი 2015, <http://mdfgeorgia.ge/uploads/Antidasavluri-GEO-web.pdf>.

კინწურაშვილი, თამარ, „ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება“ *მედიის განვითარების ფონდი*, ევროკომუნიკატორის გამოცემათა სერია #2, თბილისი 2015, <http://mdfgeorgia.ge/uploads/library/29/file/Research-Publication-2016-GEO-web.pdf>.

ქოქოშვილი, დათო „რუსული არხების პოპულარობა და მისია საქართველოში“, *netgazeti.ge*, 29 მარტი 2016, ნანახია 14 ივნისი 2016, <http://netgazeti.ge/life/104681/>.

ძველიშვილი, ნატა & თაზო კუპრეიშვილი, „რუსული გავლენა ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და მედიაზე“, *damoukidebloba.com*, თბილისი, 2015, <http://damoukidebloba.com/assets/up-modul/uploads/pdf/rusuli%20gavlana%20media%20da%20NGO-1.pdf>.

საკონსტაქტო ინფორმაცია

ა. გრიბოედოვის ქუჩა 3,
0108, თბილისი, საქართველო
ტელ: + 995 32 2 92 15 14
ელ-ფოსტა: info@idfi.ge
www.idfi.ge

CONTACT DETAILS

A. Griboedov Str. 3,
0108, Tbilisi, Georgia.
Phone: + 995 32 2 92 15 14
E-mail: info@idfi.ge
www.idfi.ge